

ЮВІЛЕЇ

До 100-річчя Чернігівського національного педагогічного
університету імені Т. Г. Шевченка

УДК 37(09)(477.51-25) «1954/1998»

Микола Боровик

●

ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ СТРУКТУРНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ЧЕРНІГІВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ІНСТИТУТУ (1954 – 1998 рр.)

Увазі читача пропонуються маловідомі сторінки історії Чернігівського педагогічного інституту. Мова йде про зміни, які відбулись у структурі факультетів та кафедр за майже 44-річну його діяльність.

Ключові слова: Чернігівський педагогічний інститут, структура факультетів, кафедр, управлінська структура.

За майже сторічну історію Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка відбулося кілька реорганізацій. Започаткований він був як учительський інститут, короткий період часу був педагогічним, в потім – інститутом народної освіти та інститутом соціального виховання. Лише з грудня 1954 р. інститут стає педагогічним. За час його діяльності відбулося багато змін у структурних підрозділах, пов'язаних з появою нових факультетів і кафедр. Проте слід зауважити, що даним питанням в історичній літературі досі не приділялося належної уваги. Ось тому метою статті є з'ясування процесу структурування в Чернігівському педагогічному інституті за період його існування.

На час реорганізації Чернігівського учительського інституту в педагогічний у 1954 – 1955 н. р. діяли два факультети: фізико-математичний та мовно-літературний. Працювало шість кафедр, дві – на фізико-математичному факультеті: математики, завідувач кандидат фізико-математичних наук В. М. Костарчук, а з 19 грудня 1957 р. кафедру очолив кандидат педагогічних наук П. М. Глушков, та фізики, завідувач старший викладач С. А. Хатюков. На мовно-літературному діяли також дві кафедри: мовознавства (завідувач старший викладач А. А. Берлізов) та літератури (старший викладач П. Г. Мінеєв). Дві кафедри були загальноінститутськими: педагогіки і психології (завідувач доцент І. П. Львов) та кафедра марксизму-ленінізму (завідувач кандидат історичних наук М. С. Красіко). Крім того, діяли дві секції викладачів: іноземної мови та фізвиховання, де працювало по два викладачі [1, арк. 9-19].

Наступного 1955 – 1956 навчального року кафедри мовознавства і літератури були об'єднані в одну – мови і літератури, яку очолив старший викладач П. Г. Мінеєв.

У червні 1957 р. відбуваються зміни в структурі факультетів педагогічного інституту. Наказом Міністерства освіти УРСР за №253 від 12 червня 1957 р. було передано відділ початкової школи Київського педагогічного інституту ім. О. М. Горького до

© Боровик Микола Анатолійович – аспірант кафедри Центрально-Східної Європи Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка.

Чернігівського педагогічного інституту. Передавався лише один перший курс відділення підготовки учителів 1-4 класів у кількості 48 осіб.

Факультети підготовки учителів початкових класів були започатковані в Україні у 1956 р. у Київському, Вінницькому, Бердичівському, Ізмаїльському і Глухівському педінститутах. Створення таких факультетів здійснювалося з метою завершення переходу на комплектування всіх шкіл учителями з вищою освітою. Адже не секрет, що у даний час саме у початкових класах загальноосвітніх шкіл працювали вчителі із середньою спеціальною освітою або з вищою, але не профільною освітою.

25 червня директором Київського педінституту доцентом М. Підтиченком та заступником директора з наукової і навчальної роботи Чернігівського педінституту П. Мінеєвим був підписаний акт прийому і передачі документів: особові справи студентів, екзаменаційні відомості за перший курс, залікові книжки, навчальні картки студентів, навчальні і робочі плани, наказ директора Київського педінституту про переведення студентів на другий курс та про призначення стипендії за наслідками весняної екзаменаційної сесії [2, арк. 193].

Для повноцінної організації навчального процесу студентів нової спеціальності наказом директора від 2 серпня 1957 р. деканом новоствореного факультету підготовки учителів 1-4 класів було призначено І. П. Куценка, «без відповідної плати, за рахунок деякого зменшення навчального навантаження» [3, арк. 256]. На початку навчального року для організації на факультеті вивчення навчальних дисциплін, які не викладались в інституті, були створені предметні комісії, що об'єднували викладачів теорії музики та співів, а також ручної праці й основ сільського господарства.

До початку навчального року були проведені вступні екзамени й конкурсний відбір студентів нового факультету. На перший курс зараховано 51 студента [4, арк. 323-324]. Таким чином на факультеті початкової школи (саме таку назву було зафіксовано у вищезгаданому наказі про зарахування студентів першого курсу) вже навчалися студенти двох курсів. Наприкінці жовтня місяця з Київського педінституту були передані до Чернігівського особові справи студентів-заочників цього факультету [5, арк. 386]. Тому з 1957 – 1958 навчального року підготовка учителів початкових класів відбувалась як на денній, так і заочній формах навчання.

Зміни відбулись і в роботі мовно-літературного факультету. На основі наказу Міністерства освіти УРСР № 234 від 11 вересня 1957 р. прийом студентів на перший курс припинявся, але робота другого, третього та четвертого курсів продовжувалася на базі Чернігівського педінституту.

У березні 1960 р. Міністерство вищої і середньої спеціальної освіти започаткувало створення на базі Чернігівського педінституту загально-технічного факультету Київського політехнічного інституту. Перший набір студентів розпочав навчальну діяльність з вересня 1960 р. Деканом цього факультету з 26 серпня 1960 р. став Є. Г. Калита, якого було звільнено з посади декана факультету педагогіки та методики початкової освіти [6, арк. 408].

Новостворений факультет не був структурним підрозділом педінституту, але керівництво інституту допомагало факультету у створенні його матеріальної бази. Так, у звіті про роботу Чернігівського державного педагогічного інституту за 1959 – 1960 навчальний рік говориться про те, що для успішної роботи нового факультету було створено три лабораторії: хімічну, опору металів й технічної механіки і кабінет технічного креслення [7, арк. 5].

Проте в подальшому цей факультет, як філія Київського політехнічного інституту, стає окремим вищим навчальним закладом. Йому було надане приміщення колишньої чоловічої гімназії (нині будівля історичного музею імені В. Тарновського). А у педінституті з наступного 1960 – 1961 навчального року на фізико-математичному факультеті працювали відділи: математики і креслення та фізики і загальнотехнічних дисциплін.

Відбулись зміни і в структурі кафедр. З 1960 – 1961 навчального року з'являються три нових кафедри, а саме: елементарної математики та методики викладання математики (завідувач кандидат педагогічних наук П. М. Глушков), педагогіки і методики

початкової освіти (завідувач Т. Б. Коробова, кандидат біологічних наук, доцент), кафедра загальнотехнічних дисциплін (завідувач І. П. Євдокименко, старший викладач). Кафедру математики було перейменовано в кафедру вищої математики, яку очолив кандидат фізико-математичних наук Л. М. Вивальнюк. Крім того, працювало ще п'ять кафедр, які розпочали свою роботу в попередні роки, та дві секції: фізвиховання, музики і співів [8, арк. 15-20].

28 березня 1961 р. Рада Міністрів Української РСР своєю постановою за № 390 присвоїла Чернігівському педагогічному інституту ім'я Т. Г. Шевчанка [9, арк. 192]. Змінили свою назву і керівні підрозділи інституту. Відповідно до Положення про вищі навчальні заклади СРСР, затверджені постановою Ради Міністрів СРСР від 21 березня 1961 р. за № 251, вони отримали нові назви: директор інституту став називатися ректором, заступник директора з навчально-наукової роботи – проректором з навчально-наукової роботи. Проректорами також називали заступників директорів із заочного навчання та адміністративно-господарської частини. Наказ про перейменування посад у Чернігівському педінституті був виданий 12 травня 1961 р. [10, арк. 309].

У 60-ті роки чітко проявляється тенденція у галузі вищої освіти на збільшення кількості студентів заочних відділень, тобто тих, хто навчався без відриву від виробництва. З 1962 р. у 15 університетах та 21 педагогічному вузі були створені загальнонаукові факультети, де навчалися студенти перших двох курсів споріднених спеціальностей за єдиним навчальним планом. На третій курс, а інколи – на другий, студенти переводилися відповідно до обраного фаху на заочні відділення університетів, фінансово-економічних, торговельних, сільськогосподарських та педагогічних інститутів міст Києва, Харкова, Донецька та інших. Це давало можливість молодим людям свідомо обирати спеціалізацію залежно від їхніх нахилів чи профілю роботи. Процес навчання відбувався у вечірній та заочній формах [11, с. 134]. Навчальна робота зі студентами здійснювалася не лише під час зимової і літньої екзаменаційної сесій, а й у міжсесійний період згідно з графіком, який складали у деканаті на кожний навчальний рік.

Саме такий факультет у 1962 – 1963 навчальному році був створений у Чернігівському педінституті з набором студентів на вечірню форму навчання [12, арк. 20]. За період його існування деканами факультету були Василь Наумович Боровик, з вересня 1962 р. до квітня 1963 р., та Степан Савич Марченко – з квітня 1963 р. до січня 1968 р.

Наказом ректора В. М. Костарчука за № 242 від 1 серпня 1962 р. на підставі рішення приймальної комісії було проведено зарахування студентів на загальнонауковий факультет педагогічного інституту. На гуманітарний відділ із різних спеціальностей було зараховано 155 студентів, на агробіологічний відділ – 55 студентів [13, арк. 61-70]. Наказом за № 245 від 1 серпня 1962 р. було продовжено зарахування 195 студентів на економічний відділ та на гуманітарний відділ із спеціальностей журналістика й правознавство ще 30 студентів [14, арк. 73-80]. З утворенням нового факультету інститут поповнився відразу 435 студентами.

Після дворічного навчання на загальнонауковому факультеті Чернігівського педінституту і завершення вивчення спільних для всіх спеціальностей наукових дисциплін студентів переводили на другий етап навчання до профільних навчальних закладів для здобуття фахових знань та формування професійних умінь і навичок. Так, наказами Чернігівського педінституту за №№ 349 – 358 від 14 серпня 1964 р. відраховувались із складу студентів третього курсу загальнонаукового факультету в зв'язку з переведенням на другий етап навчання до Київського інституту народного господарства 17 студентів спеціальності «Фінанси і кредит», 14 студентів спеціальності «Бухгалтерський облік», 1 студент спеціальності «Економіка торгівлі».

До Донецького інституту радянської торгівлі переводилися 13 студентів спеціальності «Економіка торгівлі», 2 студенти – спеціальності «Бухгалтерський облік», 6 студентів – спеціальності «Товарознавство продтоварів», 4 студенти – спеціальності «Товарознавство промтоварів». Крім того, до Львівського торгово-економічного

інституту – 8 студентів чотирьох спеціальностей, до Київського університету імені Тараса Шевченка – 19 студентів спеціальності «Історія» і 1 студент – спеціальності «Математика». До Харківського бібліотечного інституту за спеціальністю «Бібліотекознавство» перевелися 8 студентів, 29 студентів перевелися на різні спеціальності Київського, Полтавського, Криворізького та Ніжинського педагогічних інститутів [15, арк. 78-87].

З окремих спеціальностей перевід на другий етап навчання відбувався після першого курсу загальнонаукового факультету. Так, наказом Чернігівського педінституту за № 366 від 20 серпня 1964 р. до Київського університету перевелися 14 студентів спеціальності «Романо-германські мови», 24 студенти спеціальності «Біологія», 17 студентів другого курсу та 12 студентів першого курсу спеціальності «Журналістика», 14 студентів першого курсу спеціальності «Географія» [16, арк. 132-133].

У процесі його роботи виникали труднощі, спричинені насамперед недостатньою навчально-матеріальною базою інституту для задоволення потреб факультету, браком навчальної літератури з тих спеціальностей, яких не було в інституті.

Негативну роль в долі загальнонаукових факультетів відіграла вузьковідомча позиція окремих міністерств, які виступали за підготовку фахівців у власних навчальних закладах. Тому наприкінці 60-х років здебільшого ці факультети припиняють свою роботу.

Отже, діяльність загальнонаукового факультету в Чернігівському педагогічному інституті сприяла розширенню можливостей бажаючих отримати вищу освіту і спеціальність з тих професій, яких не готували на Чернігівщині. Факультет дав путівку в життя тисячам фахівців, які працювали в різних галузях регіону.

У грудні 1964 р. відбулися зміни в структурі загальноінститутських кафедр. Відповідно до наказу № 188 Міністерства освіти УРСР від 21 жовтня 1964 р., був виданий наказ за № 547 Чернігівського педагогічного інституту імені Т.Г.Шевченка від 9 грудня 1964 р. про розподіл існуючої кафедри марксизму-ленінізму на дві – кафедру марксизму-ленінізму та кафедру марксистсько-ленінської філософії.

У наказі мова йшла про розподіл між цими кафедрами навчальних дисциплін та штату викладачів. Завідувачем кафедри марксизму-ленінізму був призначений І. П. Неліп – кандидат історичних наук, який завідував колишньою об'єднаною кафедрою і був раніше затверджений на цій посаді наказом Міністерства освіти УРСР. Іншу новоутворену кафедру очолив доцент, кандидат філософських наук С. П. Марценюк [17, арк. 425-427]. Проте на основі подання Чернігівського педінституту вже 22 лютого 1965 р. наказом Міністерства освіти УРСР суспільні кафедри були затверджені під новими назвами. Перша з них стала називатися кафедрою історії КПРС і наукового комунізму, а інша – кафедрою філософії і політекономії.

Наступного року відбулася реорганізація двох кафедр фізико-математичного факультету. У відповідності до листа Міністерства освіти УРСР від 6 травня 1965 р. був виданий наказ по Чернігівському педагогічному інституту від 4 червня 1965 р. Зміни стосувалися кафедри фізики та кафедри загальнотехнічних дисциплін. Їх реорганізовано на кафедру фізики та кафедру фізики і загальнотехнічних дисциплін. Було визначено підпорядкування лабораторій та майстерні, штату викладачів та перелік навчальних дисциплін, віднесених до кожної. Кафедру фізики очолив доцент М. І. Штепа, а іншу – доцент Г. Ю. Ілляшенко. У зв'язку із ліквідацією кафедри загальнотехнічних дисциплін старший викладач І. П. Євдокименко був звільнений від виконання обов'язків завідувача кафедри [18, арк. 306-308].

У 60-ті роки в Україні значну увагу приділяли створенню умов для здійснення загального обов'язкового восьмирічного навчання. Розроблялися перспективні плани розвитку мережі шкіл, забезпечення їх кадрами. Виникла значна потреба у підготовці учителів іноземної мови, фізичного виховання, музики і співів та інших. З цією метою керівництво інституту вело значну роботу по формуванню бази для відкриття нових спеціальностей.

На основі наказу Міністерства освіти УРСР за № 92 від 8 травня 1965 р. у педагогічному інституті в структурі факультетів з'являється новий факультет підготовки

учителів англійської мови. З 1 вересня навчальний процес розпочали 50 студентів цього факультету [19, арк. 225-227].

Іншими двома наказами Міністерства освіти УРСР за №№102 і 103 від 24 травня 1965 р. було створено кафедри: іноземних мов, музики і співів та фізичного виховання. Робота цих кафедр розпочалася з 1 вересня 1965 р.

Створення замість секції викладачів фізичного виховання відповідної кафедри дало змогу підготувати необхідну базу для організації факультету фізичного виховання та здійснення підготовки учителів фізичної культури. Наказом Міністерства освіти УРСР № 184 від 12 липня 1966 р. дозвіл на організацію факультету було надано. 60 студентів денної форми навчання 1 вересня 1966 р. приступили до занять [20, арк. 261-263].

Отже, за перше десятиріччя існування педагогічного інституту відбулися певні зміни в структурі підрозділів навчального закладу. По-перше – зросла кількість факультетів. Якщо на час реорганізації у педагогічний інститут їх було два, то на період 1966 р. уже діяли п'ять. Адже до існуючих додався заочно-вечірній загальнонауковий факультет, а також утворені в середині 60-х років факультети англійської мови та фізичного виховання. По-друге, збільшилася кількість кафедр. У 1955 р. їх було п'ять, через десять років їх стало одинадцять. Створення нових кафедр було викликано необхідністю підготовки учителів нових спеціальностей. Потреба держави у збільшенні кількості кваліфікованих учителів різних спеціальностей приводила до подальших змін в структурі навчального закладу.

На початку 1967 р. знову відбулася реорганізація кафедр фізико-математичного факультету. Виконуючи наказ № 302 Міністерства освіти УРСР від 30 грудня 1966 р. був виданий наказ по Чернігівському педінституту № 72 від 18 лютого 1967 р. про об'єднання кафедри фізики та кафедри фізики і загальнотехнічних дисциплін в одну кафедру фізики. Виконувачем обов'язків завідувача кафедри був призначений доцент Г. Ю. Ілляшенко [21, арк. 97].

Проте уже на початку навчального року відбувається нова реорганізація кафедри фізики. Наказом по Чернігівському педінституту № 468 від 1 вересня 1967 р. її було розділено на дві – кафедру фізики й кафедру методики фізики та технічних засобів навчання. У зв'язку з цим були між ними розподілені навчальні дисципліни, штат викладачів, лабораторії та допоміжний склад працівників лабораторій. Виконувачами обов'язків завідувачів кафедр були призначені: кафедрою фізики – доцент А. Ф. Скубенко, а іншої кафедри – Г. Ю. Ілляшенко [22, арк. 173-176].

Наприкінці 1967 р. в інституті з'являється новий структурний підрозділ – навчальна частина, яка мала «займатись організацією навчального процесу та контролем за його здійсненням». Це нововведення відбулось у зв'язку із появою нового штатного розкладу інституту, в якому була ліквідована посада керівника педагогічної практики і введена посада завідувача навчальної частини. Тому з 1 січня 1968 р. колишній керівник педпрактики В. П. Працун був призначений на посаду завідувача навчальної частини [23, арк. 484]. Відділ мав одного працівника і не міг у повному обсязі виконувати функції організації і контролю навчального процесу на всіх факультетах інституту, проте його започаткування мало на меті в подальшому створення повноцінного підрозділу.

Офіційне затвердження назв факультетів та спеціальностей підготовки відбулося 20 лютого 1968 р. В наказі Міністерства освіти УРСР за № 34 було перераховано всі назви факультетів Чернігівського педагогічного інституту імені Т. Г. Шевченка: 1. Фізико-математичний, із спеціальностями: математика, математика і фізика, фізика і електротехніка, фізика, фізика і технічна механіка. 2. Факультет англійської мови. 3. Факультет фізичного виховання. 4. Факультет підготовки учителів початкових класів. Наказом № 14 від 2 березня 1968 р. по Чернігівському педінституту пропонувалося внести відповідні зміни до статуту інституту [24, арк. 154].

У переліку факультетів не значився загальнонауковий факультет, адже він проводив свою роботу до січня 1968 р.

На перших порах після створення, аж до жовтня 1968 р., факультети англійської

мови та фізичного виховання не мали власних деканів. Так студентами факультету англійської мови керував деканат факультету підготовки учителів початкових класів, а студентами факультету фізвиховання керував завідувач кафедри фізвиховання, який був і деканом факультету на громадських засадах. Лише 17 жовтня 1968 р. Міністерство освіти УРСР дало згоду на призначення деканів цих факультетів, тобто виділило дві штатні одиниці деканів. 23 жовтня 1968 р. вже були призначені декани факультету англійської мови – В. П. Петрух, а факультету фізвиховання – С. Д. Федченко [25, арк. 53, 54].

У зв'язку зі створенням факультету фізвиховання відбулися зміни і в структурі його кафедр. Із збільшенням викладацького складу та змінами змісту роботи викладачів за дозволом Міністерства вищої і середньої спеціальної освіти УРСР 27 серпня 1968 р. було створено кафедру спорту і спортивних ігор і проведено розподіл викладачів та навчальних дисциплін існуючої кафедри фізвиховання на дві. До кафедри спорту і спортивних ігор увійшли 9 викладачів, її очолив О. В. Петунін. Сім членів кафедри увійшли до кафедри фізвиховання, яку очолив В. Й. Сидоренко [26, арк. 88].

Наприкінці 60-х років на фізико-математичному факультеті готували студентів з п'яти спеціальностей. У липні 1969 р. Колегія Міністерства освіти УРСР дала дозвіл на відкриття з 1 вересня нової спеціальності – загальнотехнічні дисципліни і фізика. Тому ректорат дав указівку приймальній комісії оголошити прийом документів вступників на нову спеціальність, а деканату фізико-математичного факультету – проводити необхідну роботу з підготовки матеріальної бази до початку навчального року [27, арк. 147]. З 1 вересня навчальний процес розпочали 60 студентів нової спеціальності [28, арк. 245-246].

На факультеті фізвиховання з 1 вересня 1969 р. започаткувала свою роботу кафедра анатомії і фізіології людини. До її складу увійшли шість викладачів, чотири з яких були кандидатами наук. Виконувачем обов'язків завідувача кафедри була призначена кандидат біологічних наук Г. І. Зенченко [29, арк. 166].

Зміни в структурі факультетів відбулися у грудні 1969 р. Вони були пов'язані з поділом одного з найбільших факультетів інституту – фізико-математичного. Ще 15 жовтня Міністерством освіти УРСР був даний дозвіл на його поділ. 8 грудня він був поділений на математичний і фізичний факультети. До математичного факультету були віднесені спеціальності: «математика» та «математика і фізика». Кафедрами цього факультету були кафедра вищої математики та кафедра елементарної математики і методики математики.

До фізичного факультету були віднесені спеціальності: «фізика», «фізика і електротехніка», «фізика і технічна механіка», «фізика і загальнотехнічні дисципліни», а також кафедри: фізики, методики фізики і технічних засобів навчання. Виконувачем обов'язків декана математичного факультету був призначений доцент В. С. Кролевець, а декана фізичного факультету – доцент М. І. Штепа. Посада заступника декана була лише одна, і тому на цю посаду був призначений Е. В. Рафаловський як заступник декана математичного факультету [30, арк. 213].

У 1970 р. в інституті з'являється ще один новий структурний підрозділ – підготовче відділення. Відповідно до наказу Міністерства освіти УРСР № 116 від 4 червня 1970 р. було дано дозвіл на його відкриття. 23 жовтня 1970 р. був виданий наказ по Чернігівському педінституту, який встановлював певні параметри його існування. Відділення мало вести підготовку для вступу до інституту на фізико-математичний і факультет фізвиховання як на денному, так і заочному відділеннях. Було затверджено перелік дисциплін, обсяг часу на їхнє вивчення. Виконувачі обов'язків завідувачки підготовчим відділенням К. С. Чуприні до 1 листопада потрібно було підготувати план-календар занять слухачів відділення заочної форми навчання [31, арк. 162].

30 листопада 1970 р. вийшов наказ по педінституту про зарахування слухачів підготовчого відділення. На спеціальність «фізичне виховання» було зараховано 24 слухачі, а на спеціальність «математика-фізика» – 49 слухачів денного відділення [32, арк. 382].

Ідея відновлення історичного факультету в Чернігівському педагогічному інститу-

ті виникла у В. М. Костарчука ще на початку його керівництва навчальним закладом. Проте основною проблемою у вирішенні цього питання була відсутність в інституті викладачів високої кваліфікації з вітчизняної і зарубіжної історії. Але коли на початку 70-х років на кафедрах суспільних дисциплін уже працювало достатньо викладачів із науковими ступенями та вченими званнями, питання про відновлення історичного факультету було поставлене ректором інституту перед владними органами області та Міністерством освіти УРСР.

21 квітня 1972 р. був виданий наказ по інституту за № 52, в якому говорилося, що «з метою проведення підготовчої роботи для створення історичного факультету» необхідно провести ряд організаційних заходів. По-перше, був призначений виконувач обов'язків декана факультету на громадських засадах кандидат історичних наук, старший викладач В. К. Молочко. По-друге, зобов'язали кафедри суспільних дисциплін максимально сприяти створенню матеріальної бази і організації навчального процесу на факультеті. По-третє, доручили виконувачу обов'язків декана В. К. Молочку та завідувачу кафедри історії КПРС та наукового комунізму І. П. Неліпу провести добір викладачів для викладання циклу історичних дисциплін. По-четверте, зобов'язали В. К. Молочка та завідувачів кафедр суспільних дисциплін І. П. Неліпа й С. П. Марценюка до 1 серпня 1972 р. створити кабінет історії СРСР і розпочати створення кабінету історії стародавнього світу. Крім того, було зобов'язано В. К. Молочка до 15 травня підготувати навчальні плани для заочного відділення історичного факультету [33, арк. 103]. Отже, виданням даного наказу розпочався процес відродження факультету, який був започаткований як історичне відділення учительського інституту ще в перші роки його створення.

На початку червня 1972 р. були проведені вступні іспити на заочному відділенні історичного факультету. 24 червня пройшло зарахування студентів-заочників першого курсу. Поза конкурсом було зараховано 22 особи та за конкурсним відбором – 53 студенти. У липні 1972 р. на настановчій сесії приступили до навчання 75 осіб, майбутніх учителів історії [34, арк. 33-35].

Улітку розпочалося зарахування на роботу викладачів, які мали працювати на історичному факультеті. 31 липня був зарахований на посаду доцента кафедри історії КПРС П. З. Козіка, кандидат історичних наук, доцент, як обраний за конкурсом. Також була зарахована на посаду доцента Н. П. Баженова, кандидат історичних наук, доцент [35, арк. 82]. Проте доцент П. З. Козік пропрацював на факультеті всього 16 днів, а 17 липня звільнився із займаної посади за власним бажанням.

21 серпня були зараховані на посаду викладачів кафедри історії КПРС з погодинною оплатою С. О. Половнікова та І. І. Єдомаха. 21 вересня зарахували на посаду асистента, 0,5 ставки, М. О. Рудька. 13 грудня зарахований на посаду викладача з погодинною оплатою М. С. Чуприна [36, арк. 94, 110, 136].

31 вересня приступили до навчання на першому курсі історичного факультету 60 студентів, а також поповнили перший курс 15 випускників підготовчого відділення Ніжинського педагогічного інституту, які успішно склали випускні екзамени [37, арк. 394, 398]. Отже, 1972 р. став роком відродження цього факультету. Наступного року 6 липня 1973 р. наказом № 194 Міністерства освіти УРСР було офіційно підтверджено його створення. Наказом по Чернігівському педінституту № 191-ст від 12 вересня було зараховано до складу студентів історичного факультету шляхом перевodu 141 студента 3-4 курсів денного відділення Ніжинського педагогічного інституту. Тобто з вересня 1973 р. історичний факультет мав повний комплект студентів від першого до четвертого курсів. Це давало змогу для створення повноцінного керівного органу факультету – деканату, де всі його працівники були переведені на штатні посади.

4 жовтня 1973 р. наказом Міністерства освіти СРСР за № 240 було надано дозвіл на створення кафедри історії. 16 жовтня наказом № 281 по Чернігівському педагогічному інституту затверджене академічне навантаження викладачів кафедри, до якої увійшли 11 членів, 6 із яких мали науковий ступінь кандидата історичних наук: К. Г. Устинова, С. М. Мельник, Н. П. Баженова, Е. В. Яковенко, О. Д. Гінькот, М. С. Чуприна. Крім вищезгаданих, на кафедрі працювали: Л. Б. Міляшкіна, В. І. Оніщенко, І. З. Оніщенко,

М. О. Рудько, О. П. Удод. Загальне академічне навантаження становило 7451 годину [38, арк. 374-375]. З 20 листопада 1973 р. виконувачем обов'язків завідувачки кафедри була призначена доцент К. Г. Устинова.

Зміни в структурі інституту в 1972 р. стосувалися також факультету англійської мови. У зв'язку з переведенням його до Ніжинського педагогічного інституту влітку 1972 р. набору на перший курс цього факультету не відбулося. Згідно з наказом Міністерства освіти УРСР №194 від 6 липня 1973 р. студентів факультету англійської мови Чернігівського педагогічного інституту мали перевести на навчання до Ніжинського педінституту. Третього серпня 1973 р. вийшов наказ ректора Чернігівського педінституту, який підтвердив переведення 29 студентів третього та 29 студентів четвертого курсів до Ніжина.

У 1972 р. відбулися також зміни в структурі кафедр фізичного і математичного факультетів. Дозвіл на відкриття нових кафедр дало Міністерство освіти УРСР 30 червня 1972 р. На математичному факультеті з 13 липня 1972 р. було створено кафедру математичного аналізу, яку очолив виконувач обов'язків професора Я. А. Ройтберг. До неї увійшли 7 викладачів та старший лаборант. Також був визначений перелік навчальних дисциплін, які віднесені до даної кафедри.

На математичному факультеті також працювала кафедра математики, яку очолював доцент Л. М. Вивальнюк. На ній працювало 8 викладачів. Кафедру елементарної математики і методики математики очолював доцент В. М. Петров і працювало на ній 9 викладачів [39, арк. 229-230].

На фізичному факультеті з 13 липня 1972 р. було створено кафедру загально-технічних дисциплін, до якої увійшли 9 викладачів кафедри, 5 осіб навчально-допоміжного персоналу та 6 осіб виробничого персоналу. Також був визначений перелік дисциплін, підпорядкованих цій кафедрі. Очолив її доцент В. О. Татарчук. Створення даної кафедри було наслідком відкриття ще у липні 1969 р. спеціальності «загальнотехнічні дисципліни і фізика». Крім того, на фізичному факультеті працювали кафедра фізики та кафедра методики фізики і технічних засобів навчання. До першої з них уходили 11 викладачів та 7 осіб навчально-допоміжного персоналу. Завідував кафедрою доцент А. Ф. Скубенко. На кафедрі методики фізики і технічних засобів навчання працювало 7 викладачів і 5 осіб навчально-допоміжного персоналу. Завідував кафедрою доцент Г. Ю. Ілляшенко [40, арк. 226-228]. На математичному факультеті у серпні 1974 р. отримала іншу назву кафедра елементарної математики і методики викладання математики, її було перейменовано на кафедру геометрії і методики викладання математики.

Якісні зміни в структурі кафедр історичного факультету відбулися напередодні 1974 – 1975 навчального року. Відповідно до наказу № 155 Міністерства освіти УРСР від 18 червня 1974 р. наказом по Чернігівському педагогічному інституту від 28 серпня 1974 р. кафедру історії було поділено на дві: кафедру історії СРСР і УРСР та кафедру загальної історії. До першої кафедри увійшли сім викладачів, чотири з яких мали науковий ступінь кандидатів історичних наук. Виконувачем обов'язків завідувача кафедри був призначений старший викладач, кандидат історичних наук М. С. Чуприна. До кафедри загальної історії увійшли шість викладачів, три з яких були кандидатами наук. Виконувачем обов'язків завідувача кафедри був призначений старший викладач, кандидат історичних наук М. В. Тимчук, якого перевели з кафедри історії КПРС і наукового комунізму [41, арк. 35].

Академічне навантаження, яке виконували викладачі кафедри історії СРСР і УРСР, становило 5081 годину, а викладачів кафедри загальної історії – 4598 годин. Крім того, на обох кафедрах існував значний обсяг нерозподілених годин, які були винесені у погодинний фонд. Так у першій з них він становив 2316 годин, а це більше чотирьох ставок, адже середнє академичне навантаження викладачів кафедри історії СРСР становило 550 годин. Погодинний фонд кафедри загальної історії був дещо меншим – 1381 година [42, арк. 165, 172].

Подібний поділ кафедри відбувся також і на факультеті фізвиховання. Наказом Міністерства освіти УРСР № 121 від 25 червня 1976 р. був наданий дозвіл на поділ

кафедри спорту і спортивних ігор. Сьомого липня наказом ректора Чернігівського педагогічного інституту процес поділу завершено. До кафедри теорії і методики фізичного виховання було зараховано 14 викладачів, 5 із яких мали наукові ступені. Крім того, працювали на кафедрі 3 лаборанти. Виконувачем обов'язків завідувача був призначений кандидат психологічних наук, старший викладач В. Я. Подорога.

До кафедри спортивних дисциплін увійшли 17 викладачів, один з яких був кандидатом педагогічних наук, та два лаборанти. Між кафедрами пройшов поділ навчальних дисциплін, всіх видів практик, визначено керівництво підготовкою курсових та дипломних робіт [43, арк. 1-3].

Проте 4 вересня 1979 р. наказом ректора інституту було внесено корективи у розподіл навчальних дисциплін та у персональний склад кафедр. До кафедри теорії і методики фізичного виховання були віднесені такі дисципліни: теорія фізичного виховання, історія і організація фізичної культури, гімнастика, легка атлетика і плавання. На кафедрі працювало 18 викладачів, 3 з яких мали наукові ступені та вчені звання. Продовжував очолювати кафедру доцент А. І. Панін.

На кафедрі спорту і спортивних дисциплін викладалися такі дисципліни: спортивні ігри, лижі, ковзани, музикальна ритміка, боротьба і туризм. На ній працювало 12 викладачів. Очолив кафедру М. О. Скачков [44, арк. 151-152]. Доцент В. Я. Подорога, який раніше керував кафедрою, перейшов працювати на іншу кафедру.

Тривалий час загальноінститутська кафедра педагогіки і психології діяла об'єднаним складом викладачів педагогічних та психологічних дисциплін. 3 липня 1978 р. Міністерство освіти УРСР дало згоду на її поділ. 13 вересня 1978 р. наказом ректора відбувся поділ на дві кафедри. До кафедри педагогіки увійшли 8 викладачів, 5 із яких мали наукові ступені та вчені звання: І. К. Матюша, М. М. Артеменко, О. Я. Куриш, І. В. Бугаєвич та Л. С. Ульяницька. Крім того, на кафедрі працювали викладачі: М. Т. Благінін, І. П. Куценко, Г. П. Свирид. Очолив кафедру доктор педагогічних наук, професор І. К. Матюша.

До кафедри психології увійшло 5 викладачів, 3 з яких мали наукові ступені та вчені звання (В. Ф. Шморгун, Я. Г. Опилат, Л. О. Шибицька), а також викладачі В. О. Сіллер та Т. П. Губенко. Очолив кафедру кандидат педагогічних наук, доцент В. Ф. Шморгун [45, арк. 159-161].

З введенням нових умов оплати праці працівників невинробничих галузей народного господарства в СРСР були внесені зміни урядом країни до штатних розкладів установ та організацій у відповідності до номенклатури нових посад. У зв'язку з цими змінами наказом ректора інституту від 20 листопада 1979 р. «учбову частину» стали називати «учбовим відділом». Цей термін, хоч і походить від українського слова «навчати», а не російського слова «учить», але використовувався на той час не лише у повсякденному спілкуванні, а й у наказах Міністерства освіти. Завідувачем цього відділу працював С. Я. Суярко [46, арк. 154].

У 60 – 70-х роках ХХ століття в СРСР значну увагу приділяли цивільній обороні. Це стосувалося не лише введення такої навчальної дисципліни до навчальних планів середніх шкіл та вищих навчальних закладів, а й підготовки медичних сестер запасу на випадок війни. Саме для виконання цього завдання в інституті існувала секція викладачів медичної підготовки та цивільної оборони. Здебільшого в ній працювали офіцери запасу та лікарі-сумісники. Ось тому 29 серпня 1980 р. Міністерство освіти УРСР видало наказ № 235 про організацію в інституті кафедри цивільної оборони. 10 вересня 1980 р. наказом ректора інституту було створено таку кафедру. Виконувачем обов'язків завідувача кафедри став старший викладач М. М. Кононенко [47, арк. 65].

Ще одна зміна у структурі кафедр факультету фізвиховання відбулась у вересні 1981 р. Від кафедри теорії і методики фізичного виховання було відокремлено кафедру легкої атлетики. Наказом ректора № 251-вк від 10 вересня 1981 р. був визначений персональний склад обох кафедр. До кафедри легкої атлетики увійшли 13 викладачів і 1 лаборант. Очолив кафедру старший викладач М. І. Шмаргун. Кафедра теорії і методики фізичного виховання налічувала 10 викладачів та 2 лаборантів. Завідувачем кафедри став М. М. Огієнко [48, арк. 91-92].

Отже, за 27 років керівництва Чернігівським педагогічним інститутом Віктором Миколайовичем Костарчуком відбулися значні зміни в структурі факультетів і кафедр інституту. Від двох факультетів і п'яти кафедр, які були у січні 1955 р., вже в грудні 1981 р. діяли п'ять факультетів і 22 кафедри. За час його управління відбулося значне зростання чисельності студентів педагогічного інституту. Якщо у 1955 р. на денному відділенні навчалося 373 студенти, то на час завершення його керівництва контингент студентів денного відділення становив 2234 особи, тобто збільшився у 6 разів.

Збільшився також викладацький склад інституту. У 1954 – 1955 навчальному році працювало штатних 33 викладачі, з яких усього шість були кандидатами наук, що становило 18,1%. На 1981 – 1982 навчальний рік уже в педінституті працювало 229 викладачів, з яких 5 – докторів наук, професорів, 90 – кандидатів наук, доцентів, що становило 41,4%. Усі вищезгадані статистичні показники є яскравим свідченням досягнень керівника і всього педагогічного колективу інституту.

З 12 січня 1982 р. ректором Чернігівського державного педагогічного інституту був призначений доктор біологічних наук, професор Олександр Федотович Явоненко. Відбулися також зміни у керівній структурі інституту.

4 лютого 1982 р. Міністерством освіти УРСР були призначені нові проректори. На посаду проректора з навчальної роботи «порядком переводу з посади декана історичного факультету Полтавського педагогічного інституту» був призначений кандидат економічних наук, доцент С. М. Кадетов. Проректором з наукової роботи став кандидат фізико-математичних наук, доцент А. П. Середній. Проректором заочної форми навчання призначили кандидата фізико-математичних наук, доцента М. Ф. Бурляя [49, арк. 40]. Крім того, 1 лютого 1982 р. наказом ректора інституту старшого викладача кафедри історії СРСР та УРСР О. Б. Коваленка було призначено проректором з ідейно-виховної роботи на громадських засадах [50, арк. 30].

Ознайомившись із станом справ у навчальному закладі, новий керівник приступив до деяких змін в структурі факультетів та кафедр навчального закладу. Згідно з наказом Міністерства освіти УРСР № 244 від 12 липня 1982 р., було дано дозвіл на створення у Чернігівському педінституті кафедри хімії. 18 серпня ректор видав наказ про створення цієї кафедри. У наказі визначалася структура цього підрозділу, яка мала складатися з лабораторії хімії, лабораторії біології, препаратурської та сховища для реактивів.

Наказ визначав також штати викладачів кафедри. До неї мали увійти 5 викладачів: завідувач кафедри, професор кафедри з курсу «біохімія», доцент кафедри з курсу «ботаніка», старший викладач з курсу «хімія» та асистент кафедри з курсу «зоологія». Персональний склад викладачів у наказі не вказано. До навчально-допоміжного персоналу було включено двох працівників: старший лаборант та лаборант. Відповідно до положення про кафедру ректор доручив завідувачу кафедри доценту Б. В. Яковенку до 25 серпня спланувати роботу кафедри і її підрозділів [51, арк. 176]. У 1982 р. було проведено перший набір студентів за спеціальністю «хімія і біологія». Отже, з приходом нового ректора була започаткована в інституті підготовка студентів ще з однієї спеціальності і таким чином започатковувався новий факультет.

Через тиждень після створення кафедри хімії відбулися зміни в структурі факультетів. Згідно з наказом Міністерства освіти УРСР від 21 травня 1982 р. за № 175, наказом по Чернігівському педінституту № 468 від 24 серпня з 1 вересня відбулася реорганізація математичного і фізичного факультетів. Замість них було створено два інших: фізико-математичний та підготовки учителів загальнотехнічних дисциплін і праці. Наказом затверджувалися напрямки підготовки та структура факультетів. На фізико-математичному здійснювали підготовку фахівців таких спеціальностей: математика (3 – 4 курси), математика і фізика, фізика і астрономія. На цьому факультеті працювали кафедри: математики, математичного аналізу, геометрії і методики математики, фізики, методики фізики і технічних засобів навчання. Крім того, до цих кафедр були віднесені лабораторії, які й раніше підпорядковувались їм.

Факультет підготовки учителів загальнотехнічних дисциплін і праці готував фахівців однієї спеціальності – загальнотехнічні дисципліни і праця. До цього

факультету було віднесено одну кафедру – загальнотехнічних дисциплін, а також лабораторії і навчальні майстерні, підпорядковані цій кафедрі.

У зв'язку з реорганізацією математичного і фізичного факультетів з 1 вересня були звільнені декани цих факультетів доцент Е. В. Рафаловський та М. І. Штепа. Тимчасово виконувачем обов'язків декана фізико-математичного факультету з 1 вересня був призначений доцент Е. В. Рафаловський. Крім того, була створена комісія передачі фізичного та створення об'єднаного фізико-математичного факультету.

З 1 вересня 1982 р. тимчасово виконувачем обов'язків декана факультету підготовки учителів загальнотехнічних дисциплін і праці було призначено старшого викладача М. К. Коновця. Ректор доручав деканам до 10 вересня спланувати роботу факультетів, а до 1 жовтня скласти списки студентів академічних груп кожного факультету та подати їх до бухгалтерії для виплати стипендії [52, арк. 5-6].

Отже на самому початку управління інститутом новий ректор провів деякі зміни в структурі факультетів. Кількість їх поки що не змінилась, але вже було відкрито шлях для створення нового хіміко-біологічного факультету.

У червні 1983 р. відбувається реорганізація кафедри загальнотехнічних дисциплін. Згідно з наказом Міністерства освіти УРСР № 220 від 9 червня 1983 р., та наказом по Чернігівському педагогічному інституту від 28 червня 1983 р. з 1 липня реорганізовувалася дана кафедра на дві – методики трудового навчання та загальнотехнічних дисциплін. У зв'язку з цим доцента Є. І. Антоненка з 1 липня було звільнено з посади завідувача кафедри загальнотехнічних дисциплін і затверджено його на посаді завідувача кафедри методики трудового навчання. Доцента А. П. Чернишова тимчасово було призначено на посаду завідувача кафедри загальнотехнічних дисциплін. Затверджений був також персональний склад обох кафедр. До кафедри загальнотехнічних дисциплін увійшли 8 викладачів, 3 з яких мали наукові ступені та вчені звання – А. П. Чернишов, С. А. Рубінчик та В. М. Петрик. На кафедрі також працювали В. І. Танасюк, І. Л. Клочко, І. О. Газука, О. С. Кулаков та В. П. Меркулов.

До кафедри методики трудового навчання увійшло 9 викладачів, 3 з них мали наукові ступені та вчені звання – Є. І. Антоненко, В. О. Татарчук і В. Г. Гета та викладачі С. М. Новик, М. М. Сердюк, О. Г. Сіромаха, О. І. Герасименко, В. О. Шатун та А. М. Плутук [53, арк. 39-41].

Одночасно з реорганізацією кафедр факультету загальнотехнічних дисциплін відбулась реорганізація кафедр фізико-математичного факультету. Відповідно до наказу Міністерства освіти УРСР № 230 від 14 червня 1983 р. та наказу по Чернігівському педагогічному інституту від 28 червня 1983 р. з 1 липня організовувалась кафедра методики викладання математики і фізики. Перейменовувались інші, так кафедра фізики стала називатись кафедрою загальної фізики, а кафедра методики фізики і ТЗН – кафедрою теоретичної фізики і астрономії.

Доцент М. І. Гриценко залишався завідувачем кафедри загальної фізики. Доцент В. Ф. Савченко був призначений завідувачем кафедри методики викладання математики і фізики, а професор І. К. Коваль – завідувачем кафедри теоретичної фізики і астрономії. Доцента М. І. Акименка з 1 липня звільнено з посади завідувача кафедри методики викладання фізики і залишено на посаді доцента кафедри загальної фізики.

До складу кафедри загальної фізики увійшло 8 викладачів, 5 з яких мали наукові ступені та вчені звання – М. І. Гриценко, А. Ф. Скубенко, С. А. Білан, М. І. Акименко та М. К. Коновець, а також викладачі – В. Є. Бачурний, В. В. Цибуля, Л. Б. Панченко. До кафедри теоретичної фізики і астрономії увійшли 7 викладачів, 5 з яких мали наукові ступені та вчені звання – І. К. Коваль, М. І. Штепа, М. І. Кислуха, Л. П. Сорокіна та А. І. Сатюков та викладачі В. І. Пономаренко і А. В. Карбовський. Кафедра методики викладання математики і фізики мала 7 викладачів, 5 з яких мали наукові ступені та вчені звання – В. Ф. Савченко, М. М. Артеменко, Л. О. Шибицька, М. І. Антоненко та М. М. Дідович й викладачі В. Г. Острицький і Р. Г. Рибас. Крім того, наказом було визначено персональний склад навчально-допоміжного персоналу кафедр [54, арк. 42-46].

25 липня 1984 р. наказом ректора педінституту за № 189 були внесені зміни до назви кафедри геометрії і методики викладання математики. З метою приведення

у відповідність назви кафедри і змісту її роботи та у зв'язку із створенням кафедри методики викладання фізики і математики, було перейменовано кафедру геометрії і методики викладання математики у кафедру геометрії [55, арк. 119].

Улітку 1985 р. у відповідності до завдань, які виконували викладачі кафедри анатомії і фізіології людини на факультетах фізвиховання та хіміко-біологічному, виникла потреба у реорганізації даної кафедри. Кафедра біологічних основ фізичного виховання і спорту підпорядковувалася факультету фізвиховання, а кафедра анатомії та фізіології людини і тварин – хіміко-біологічному факультету. Відповідно до наказу по Чернігівському педагогічному інституту № 204 від 15 серпня 1985 р. були призначені завідувачі кафедр: І. П. Фесенко – доктор медичних наук, професор – залишався завідувачем кафедри анатомії., а виконувачем обов'язків завідувача новоутвореної кафедри – кандидат біологічних наук, доцент Є. Г. Сумак.

Наказом був визначений персональний склад кожної кафедри. До кафедри біологічних основ фізичного виховання і спорту увійшло шість викладачів, п'ять з яких були кандидатами наук, та три лаборанти. До кафедри анатомії та фізіології людини і тварин – п'ять викладачів, три з яких мали наукові ступені, та два лаборанти [56, арк. 129]. Проте з 8 лютого 1994 р. цю кафедру було перейменовано на кафедру біології.

30 червня 1986 р. Міністерство освіти УРСР наказом № 229 дало дозвіл на створення хіміко-біологічного факультету. 4 вересня 1986 р. наказом № 205 по Чернігівському педагогічному інституту було утворено з 1 вересня 1986 р. хіміко-біологічний факультет. Йому були підпорядковані кафедри хімії, анатомії і фізіології людини і тварин, а також лабораторії: фізколоїдної хімії, органічної хімії і органічного синтезу, біохімії і аналітичної хімії, біологічних дисциплін, анатомії людини. Деканом факультету затвердили доцента Б.В. Яковенка, обраного за конкурсом на цю посаду [57, арк.8].

Наприкінці червня 1989 р. відбулись зміни в структурі факультетських кафедр. Вони були пов'язані з тим, що на двох перших факультетах педагогічного інституту, а саме на фізико-математичному та педагогіки і методики початкового навчання існували методичні кафедри. На них працювали викладачі психолого-педагогічних і методичних дисциплін і повною мірою відповідали за даний напрямок підготовки фахівців. Як показала тривала практика роботи цих факультетів такий досвід варто було поширити й на інші факультети. Ось тому з 1 липня 1989 р. на всіх існуючих факультетах були утворені кафедри педагогіки, психології та методики викладання. З'явилися нові кафедри на факультетах фізвиховання, загальнотехнічному, історичному, а на хіміко-біологічному на кафедрі хімії було створено секцію психолого-педагогічних та методичних дисциплін.

Наказом ректора О. Ф. Явоненка за № 131 вк-I від 28 червня 1989 р. було затверджено персональний склад цих кафедр. Так до кафедри педагогіки, психології і методики викладання історії увійшли 10 викладачів, 6 з яких мали кандидатські ступені: А. М. Боровик, М. Т. Благінін, О. К. Проніков, В. Ф. Шморгун, Л. П. Короткова, О. П. Віхров. Крім них на кафедрі також працювали викладачі: Г. Г. Сутріна, Н. В. Орлова, Л. М. Завацька, О. Г. Баранков. Завідувачем кафедри, до проведення конкурсу, був призначений кандидат історичних наук, старший викладач А. М. Боровик [58, арк. 146].

Кафедру педагогіки, психології та методики викладання загальнотехнічних дисциплін до проведення конкурсу очолив кандидат педагогічних наук, доцент А. М. Плутук. До складу кафедри увійшли 9 осіб, 2 з яких мали кандидатські ступені – А. М. Плутук та В. П. Січенков. На кафедрі також працювали викладачі: О. І. Герасименко, А. Г. Скок, А. П. Нижник, А. М. Єрмак, В. О. Сіллер, Г. А. Хоменко, Т. М. Позняк.

До кафедри педагогіки, психології і методики викладання фізичного виховання увійшли 11 викладачів, 2 з яких мали кандидатські ступені – О. Я. Куриш, який був призначений завідувачем кафедри, та В. О. Худік. Також на кафедрі працювали викладачі: О. П. Залеська, О. Д. Савчук, П. П. Бенедицький, З. Б. Жаворонкова, Л. А. Воронко, Н. М. Колеватова, А. П. Шпортко, Л. Б. Вачнадзе, Т. А. Бондарчук.

Секція психолого-педагогічних і методичних дисциплін на кафедрі хімії складалась із 4 викладачів: М. І. Шевченко, Я. Г. Опилат, П. В. Самойленко, Н. Б. Сидоренко.

Два перші викладачі мали кандидатські ступені. Лабораторія психології підпорядковувалася кафедрі педагогіки, психології і методики викладання загальнотехнічних дисциплін [59, арк. 147-148].

У вищезгаданому наказі мова не йшла про кафедри педагогіки та психології, але по суті ці загальноінститутські кафедри були ліквідовані і утворені комплексні психолого-педагогічні та методичні кафедри на кожному факультеті. Саме викладачам цих кафедр доручалося здійснювати педагогізацію навчального процесу, відповідати за організацію усіх видів педпрактик та за здійснення зв'язків факультетів з школами.

Наступна реорганізація кафедр у педагогічному інституті відбулася у червні 1990 р. Виходячи зі змісту нових навчальних планів та програм, на основі рішення вченої ради інституту від 30 травня 1990 р. першого червня ректор О. Ф. Явоненко видав наказ № 114 вк-І. У ньому мова йшла: по-перше, про перейменування кафедри математики в кафедру математики та інформатики. По-друге, з 1 червня була створена в інституті нова кафедра історії і теорії культури. Очолив кафедру до проведення конкурсу кандидат філософських наук, доцент В. А. Личковах. До кафедри увійшли ще п'ять викладачів, чотири з яких були кандидатами філософських наук: В. Ф. Степаненко, М. І. Колесник, М. О. Богун, М. Б. Столяр та викладач П. А. Чернейко.

По-третє, була розділена кафедра історії СРСР і УРСР на дві кафедри – історії СРСР та кафедру історії і археології України. До кафедри історії і археології України увійшли 7 викладачів, 4 з яких були кандидатами історичних наук, доцентами: О. Б. Коваленко, Т. П. Демченко, В. П. Коваленко, В. М. Шевченко та викладачі: О. П. Удод, С. В. Дмитрієнко, Л. В. Ясновська. Очолив кафедру кандидат історичних наук, доцент О. Б. Коваленко.

Кафедру історії СРСР продовжував очолювати кандидат історичних наук, доцент М. К. Бойко. До кафедри увійшли ще 10 викладачів, 7 з яких були кандидатами історичних наук, доцентами: Н. П. Баженова, В. О. Євстратов, С. М. Мельник, В. М. Половець, Л. Е. Раковський, М. С. Чуприна, К. М. Ячменіхін та викладачі С. С. Капітова, С. Ю. Кулінська, М. О. Скачков [60, арк. 132-133].

5 квітня 1990 р. наказом ректора О. Ф. Явоненка за № 60 на підставі рішення вченої ради інституту були перейменовані кафедри суспільних дисциплін. Кафедру історії КПРС і наукового комунізму стали називати кафедрою політичної історії і теорії соціалізму, а кафедру марксистсько-ленінської філософії і політекономії – кафедрою філософії і політекономії [61, арк. 14]. Проте 3 вересня 1991 р. наказом № 189 по Чернігівському педінституту відбулося повторне перейменування кафедри політичної історії і теорії соціалізму в кафедру політичної історії та політології [62, арк. 103]. Відбулось також повторне перейменування кафедри філософії і політекономії. Наказом № 22 від 31 січня 1992 р., згідно з рішенням вченої ради інституту, її назвали кафедрою філософії та економічної теорії [63, арк. 39]. Зміни назв кафедр суспільних дисциплін ще й надалі будуть продовжуватись. Так кафедра політичної історії і політології 18 лютого 1994 р. знову була перейменована у кафедру політології та соціології.

З розпадом Радянського Союзу та утворенням незалежної держави Україна, на підставі листа Міністерства народної освіти України та згідно з рішенням вченої ради, 24 жовтня 1991 р. наказом по Чернігівському педагогічному інституту за № 273 вк-І кафедру історії СРСР було реорганізовано у кафедру історії слов'ян. Доцент М. К. Бойко залишався на посаді завідувача цієї кафедри. Пропонувалося деканові та завідувачам кафедр факультету внести відповідні зміни до навчальних планів та програм з історичних дисциплін. Необхідно було забезпечити викладання нових навчальних курсів історії України, археології України, історіографії історії України, історії слов'ян за рахунок годин, що відводилися на вивчення історії СРСР і частково загальної історії [64, арк. 95].

Наступні зміни в структурі кафедр педінституту 90-х років ХХ ст. стосувалися появи нових спеціальностей. Так, на хіміко-біологічному факультеті у зв'язку із введенням додаткової спеціальності «Екологія», наказом ректора № 179 вк-І від 20 липня 1992 р. створили на факультеті екологічну секцію. До неї увійшли: М. І. Шевченко,

В. В. Грубінко, О. П. Третьак, А. О. Жиденко – кандидати наук і викладач В. О. Сердюк. Викладачів секції зобов'язали розробити відповідні програми курсів та координувати роботу зі створення матеріальної бази нової додаткової спеціальності [65, арк. 32].

На початку 90-х років відбувалося не лише зростання кількості кафедр, а й їхня ліквідація. На основі постанови Кабінету Міністрів України 1992 р. № 490 та наказу міністра оборони України 1992 р. № 133 з метою проведення заходів з розформування військової кафедри Чернігівського педінституту 18 травня 1993 р. був виданий наказ № 73, в якому говорилося про створення ліквідаційної комісії. Відповідно до пропозицій Міністерства оборони України від 10 лютого 1993 р. та Міністерства освіти України від 15 березня 1993 р. ліквідаційна комісія мала завершити етап передачі матеріальних цінностей та скласти акт про ліквідацію кафедри [66, арк. 134].

У 1993 р. відбулося розширення структури кафедр історичного факультету. Створення нових кафедр відбулось з метою поліпшення організації навчального процесу і підвищення якості підготовки майбутніх учителів за новими спеціальностями «історія та англійська мова» й «історія і практична психологія». На основі рішення вченої ради ректором інституту О. Ф. Явоненком 19 липня 1993 р. був виданий наказ № 161 вк-І «Про створення кафедр англійської філології та психології на історичному факультеті». Наказом затверджувався персональний склад новостворених кафедр. Так, на кафедрі англійської філології працювало 7 викладачів, 2 з яких були кандидатами наук: С. Л. Бобир та Н. А. Ігнатович і 5 викладачів: Л. Е. Кормільцина, І. В. Арищенко, Ю. В. Колесник, С. А. Селіванов, Н. В. Турчина. Пропонувалось внести зміни до штатного розкладу загальноінститутської кафедри іноземних мов, адже секція викладачів, що працювали на історичному факультеті, вже мали окрему кафедру. Виконувачем обов'язків завідувача цієї кафедри була призначена кандидат педагогічних наук, доцент С. Л. Бобир.

До кафедри психології увійшли 5 викладачів, 3 з яких були кандидатами наук: М. А. Скок, Л. М. Завацька, Г. Г. Сутріна та 2 викладачі: А. Г. Скок, Л. В. Ульяновко. Виконувачем обов'язків завідувача кафедри став кандидат психологічних наук, доцент М. А. Скок. У зв'язку із створенням кафедри психології були внесені зміни до назви кафедри педагогіки, психології та методики викладання історії та права, де вже не було секції викладачів психології. Тому із назви кафедри було вилучено слово «психології» та внесені зміни до штатного розкладу [67, арк. 30-31].

У 1993 р. в педагогічному інституті було започатковано новий структурний підрозділ – ліцейні класи для учнів X-XI класів сільської місцевості. Згідно з розпорядженням представника Президента України у Чернігівській області № 246 від 31 травня 1993 р. був виданий наказ № 109 від 20 серпня 1993 р., по Чернігівському педінституту «Про відкриття обласних ліцейних класів». У ньому говорилося про відкриття з 1 вересня на базі педінституту спеціалізованих ліцейних класів фізико-математичного, хіміко-біологічного та технічного профілів. Завідувачем ліцейних класів було призначено доцента кафедри математичного аналізу Г. В. Коломієць.

Деканам факультетів та завідувачам профільних кафедр рекомендувалося залучити до роботи у ліцейних класах на посади учителів досвідчених викладачів інституту. Для атестації цих учителів була створена комісія під головуванням проректора М. І. Шевченка. Навчальній частині необхідно було підготувати для занять ліцейств навчальні аудиторії, лабораторії та інші навчальні приміщення. Предметним кафедрам потрібно було розробити інтегровані навчальні програми, що забезпечували б глибоку базову підготовку, високий культурно-освітній рівень та розвиток національної свідомості ліцейств.

Декани фізико-математичного, хіміко-біологічного факультетів та факультету загальнотехнічних дисциплін мали організувати профорієнтаційну роботу серед учнів сільських шкіл та провести відбір обдарованих дітей для ліцейних класів [68, арк. 49-50].

Отже, створення ліцейних класів при педінституті для здібних дітей сільської місцевості мало на меті не лише допомогти цим юнакам та дівчатам у поглибленому вивченні природничо-математичних наук, а й сприянню їхньому вступу до вищих

навчальних закладів. Ставилось також і більш прагматичне завдання – підготувати якісних абітурієнтів для вступу до Чернігівського педінституту.

26 січня 1994 р. вчена рада інституту прийняла рішення про реорганізацію кафедр факультету фізвиховання. З метою приведення назв кафедр у відповідність зі змістом профілюючих дисциплін було прийнято рішення про об'єднання кафедри педагогіки, психології та методики викладання фізичного виховання і кафедри теорії і методики фізичного виховання в одну кафедру – педагогіки, психології та методики фізичного виховання. Крім того, було створено кафедру гімнастики. 1 лютого 1994 р. наказом ректора 11-а вк-І така реорганізація кафедр була затверджена. Завідувачем кафедри педагогіки, психології та методики фізвиховання призначили доцента, кандидата педагогічних наук М. М. Огієнка, а кафедри гімнастики – професора, кандидата педагогічних наук В. К. Філіппова. Затверджений був склад обох кафедр. До першої з них увійшли 14 викладачів, 4 з яких мали наукові ступені та вчені звання: М. М. Огієнко, О. Й. Ємець, А. І. Панін, В. О. Худік. На кафедрі гімнастики лише завідувач кафедри мав науковий ступінь [69, арк. 13-14].

На підставі клопотання ради історичного факультету від 25 червня 1994 р., протокол № 6, та з метою поліпшення організації навчального процесу і підвищення якості підготовки вчителів за новою спеціальністю «історія та народознавство» відбулись зміни в структурі кафедр. 31 серпня 1994 р. ректором педінституту О. Ф. Явоненком був виданий наказ № 163 вк-І, в якому мова йшла про створення з 1 вересня 1994 р. кафедри археології та народознавства на основі «виділення її зі складу кафедри історії та археології України». Виконувачем обов'язків завідувача новоствореної кафедри став доцент, кандидат історичних наук В. П. Коваленко. Кафедра історії та археології України в подальшому називалась – кафедра історії України [70, арк. 178-179].

Наступного року радою історичного факультету від 26 травня було запропоновано створити кафедру філософії та соціально-політичних дисциплін з метою підвищення ефективності викладання та більш широкого залучення викладачів-суспільствознавців до науково-дослідницької та виховної роботи. 28 червня 1995 р. вчена рада інституту підтримала це рішення. На основі даних рішень рад ректор педагогічного інституту видав наказ № 172 вк-І від 29 серпня 1995 р. про створення з 1 вересня кафедри філософії та соціально-політичних дисциплін на історичному факультеті. До складу кафедри увійшли 5 викладачів, усі мали наукові ступені та вчені звання: В. І. Шевченко – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри, С. Т. Мащенко, М. І. Кравченко, М. М. Бушай, Ю. В. Кирилук – кандидати наук, доценти [71, арк. 187-188].

У 1995 р. відбулося перейменування деяких факультетів. Згідно з рішенням вченої ради інституту та на основі наказу Міністерства освіти України № 294 від 19 жовтня 1994 р. перейменували факультет педагогіки і методики початкового навчання на факультет початкового навчання. У наказі по Чернігівському педінституту № 76 від 2 червня 1995 р. також зазначалося, що кафедру мови і літератури перейменовували на кафедру слов'янської філології. Причиною цього було те, що викладачі кафедри викладали українську, російську та старослов'янську мови [72, арк. 127].

Другий факультет, який змінив свою назву, був факультет загальнотехнічних дисциплін і праці. Виходячи з нової номенклатури спеціальностей, згідно із наказом Міністерства освіти України № 294 від 19 жовтня 1994 р., на підставі рішення вченої ради інституту від 28 червня 1995 р. перейменували з 1 вересня 1995 р. факультет підготовки учителів загальнотехнічних дисциплін і праці на індустріально-педагогічний факультет [73, арк. 17].

Рада факультету початкового навчання з метою покращення підготовки студентів із спеціальності «початкове навчання і образотворче мистецтво» запропонувала вченій раді інституту на базі секції образотворчого мистецтва кафедри педагогіки, психології і методики початкового навчання створити кафедру образотворчого мистецтва. 27 березня 1996 р. вчена рада педінституту дала згоду на такі зміни. 12 травня 1996 р. наказом ректора О. Ф. Явоненка № 77 вк-1 з 1 серпня 1996 р. створювалася нова кафедра образотворчого мистецтва. Завідувачем кафедри призначено

старшого викладача В. В. Михайлюка. До складу кафедри увійшли також викладачі: М. П. Макаренко, Д. Д. Морський, О. В. Михайлюк, В. В. Козачков. Крім того, у наказі визначались кабінети і аудиторії, що підпорядковувалися новій кафедрі [74, арк. 82-83].

Кабінет Міністрів України 5 вересня 1996 р. затвердив положення про державний заклад освіти. Відповідно до даного положення та статуту інституту наказом ректора № 160 від 22 листопада 1996 р. було затверджено Положення про вчену раду Чернігівського державного педагогічного інституту імені Т. Г. Шевченка. В ньому були визначені основні завдання, склад та функції вченої ради інституту [75, арк. 109-110].

Наприкінці 1996 р. було змінено назву кафедри загальної історії історичного факультету на кафедру всесвітньої історії. Це було викликано необхідністю приведення у відповідність з профілем дисциплін, які викладалися на кафедрі. Саме ці зміни були зафіксовані наказом № 165 від 23 листопада 1996 р. [76, арк. 118].

Переimenування кафедр і факультетів, які відбувалися з часу утворення незалежної держави України, стосувались також і факультету підвищення кваліфікації як одного з підрозділів інституту. 1 квітня 1997 р. наказом № 38 по Чернігівському педінституту цей факультет перейменували в інститут післядипломної освіти з правом надання другої вищої освіти. В наказі говорилося, що бажаючи отримати другу вищу освіту або підвищити кваліфікацію навчаються на контрактній основі в межах ліцензованої кількості місць за акредитованими спеціальностями. Термін навчання для отримання другої спеціальності на денній формі навчання – 1 рік, а для заочної – 2 роки. Тривалість підвищення кваліфікації визначалася за домовленістю. Робота інституту післядипломної освіти здійснювалася на госпрозрахунковій основі [77, арк. 71].

1 вересня 1997 р. відбулася реорганізація кафедр соціально-гуманітарних дисциплін. Кафедри філософії та економічної теорії й теорії та історії культури об'єднувались у кафедру філософії та соціально-гуманітарних дисциплін. Завідувачем кафедри призначався доцент В. А. Лічковах. До складу кафедри увійшли 11 викладачів, 9 з яких, мали наукові ступені і вчені звання, та завідувач кабінетом і 2 лаборанти. Кафедра поділялася на 3 секції: філософії, економічної теорії та культурологічних дисциплін [78, арк. 71].

1998 р. був завершальним в історії Чернігівського педагогічного інституту імені Т. Г. Шевченка. Постановою Кабінету Міністрів України від 13 березня 1998 р. за № 290 і наказом Міністерства освіти України № 122 від 30 березня 1998 р. на базі педагогічного інституту був створений Чернігівський державний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка [79, арк. 1].

Таким чином, на березень 1998 р. у педагогічному інституті працювали 6 факультетів та 28 факультетських кафедр: фізико-математичний з кафедрами – математичного аналізу, математики і інформатики, геометрії, загальної фізики, теорії фізики і астрономії, педагогіки, психології і методики фізики і математики; індустріально-педагогічний факультет з кафедрами – загальнотехнічних дисциплін, основ матеріалознавства і трудового навчання, педагогіки, психології та методики ЗТД; історичний факультет з кафедрами – історії України, історії слов'ян, всесвітньої історії, археології і народознавства, педагогіки і методики викладання історії, психології, філософії і соціально політичних дисциплін, англійської філології; факультет фізвиховання з кафедрами – легкої атлетики, гімнастики, спорту і спортивних ігор, біологічних основ фізвиховання і спорту, педагогіки, психології та методики фізичного виховання; факультет початкового навчання з кафедрами – педагогіки, психології та методики початкового навчання, слов'янської філології, образотворчого мистецтва, музики і співів; хіміко-біологічний факультет з кафедрами – хімії, біології. Крім того, працювало ще 5 загальноінститутських кафедр: політології та соціології, філософії та соціально-гуманітарних дисциплін, іноземних мов, фізичного виховання, основ медичних знань і охорони здоров'я дітей.

Отже, процес формування структурних підрозділів Чернігівського державного педагогічного інституту імені Т. Г. Шевченка пройшов складний шлях еволюції.

Керівництво інституту здійснювало підготовку педагогічних кадрів у відповідності до вимог часу і потреб української школи, а разом з тим повною мірою виконувало завдання з підготовки кваліфікованих фахівців.

1. Держархів Чернігівської обл., ф. Р-608, оп. 2, спр. 139, 58 арк.
2. Архів Чернігівського національного педагогічного університету (далі архів ЧНПУ), ф. Р- 608, оп. 1-о, спр.158, 456 арк.
3. Там само.
4. Там само.
5. Там само.
6. Там само, спр. 185, 632 арк.
7. Держархів Чернігівської обл., ф. Р-608, оп. 2, спр. 262,161 арк.
8. Там само, спр. 283, 178 арк.
9. Архів ЧНПУ, ф. Р- 608, оп. 1-о, спр.196, 421 арк.
10. Там само.
11. Майборода В.К. Вища педагогічна освіта в Україні: історія, досвід, уроки (1917 – 1985) . – К.: Либідь 1992. – 196 с.
12. Держархів Чернігівської обл., ф. Р-608, оп. 2, спр. 359, 174 арк.
13. Архів ЧНПУ, ф. Р- 608, оп. 1-о, спр.207, 366 арк.
14. Там само.
15. Там само, спр. 229, 470 арк.
16. Там само.
17. Там само.
18. Там само, спр. 240, 364 арк.
19. Там само, спр. 241, 479 арк.
20. Там само, спр. 254, 503 арк.
21. Там само, спр. 274, 457 арк.
22. Там само, спр. 275, 484 арк.
23. Там само.
24. Там само, спр. 301, 173 арк.
25. Там само.
26. Там само.
27. Там само, спр. 321, 229 арк.
28. Там само, спр. 323, 304 арк.
29. Там само, спр. 321.
30. Там само.
31. Там само, спр. 343, 219 арк.
32. Там само, спр. 342.
33. Там само, спр. 379, 419 арк.
34. Там само, спр. 389, 111 арк.
35. Там само, спр. 381, 141 арк.
36. Там само.
37. Там само, спр. 379.
38. Там само, спр. 398, 489 арк.
39. Там само, спр. 379.
40. Там само.
41. Там само, спр. 479, 238 арк.
42. Там само.
43. Там само, оп. 1-л, спр. 506, 230 арк.
44. Там само, спр. 607, 260 арк.
45. Там само, спр. 570, 251 арк.
46. Там само, спр. 608, 303 арк.
47. Там само, спр. 644, 229 арк.
48. Там само, спр. 680, 207 арк.

49. Там само, оп. 1л, спр. 718, 213 арк.
50. Там само.
51. Там само, спр. 715, 179 арк.
52. Там само, спр,716, 220 арк.
53. Там само, оп. 2, спр. 749, 161 арк.
54. Там само.
55. Держархів Чернігівської обл., ф. Р-608, оп. 2, спр. 1179, 162 арк.
56. Там само, спр. 1232, 195 арк.
57. Там само, спр. 1282, 190 арк.
58. Архів ЧНПУ, ф. Р- 608, оп. 1-л, спр. 955, 371 арк.
59. Там само.
60. Там само, спр. 987, 170 арк.
61. Там само, оп. 1, спр. 1530, 123 арк.
62. Там само, спр. 1587, 228 арк.
63. Там само, оп.1, спр. 1671, 167 арк.
64. Там само, оп. 1-л, спр. 1019, 170 арк.
65. Там само, оп. 1-о, спр.1049, 132 арк.
66. Там само, оп 1, спр. 1742, 171 арк.
67. Там само, оп. 1-о, спр. 1080, 239 арк.
68. Там само, оп. 1, спр. 1743, 171 арк.
69. Там само, оп. 1-о, спр. 1108, 332 арк.
70. Там само.
71. Там само, спр. 1129, 316 арк.
72. Там само, оп. 1, спр.1986, 169 арк.
73. Там само, спр. 1987, 185 арк.
74. Там само, оп. 1-о, спр. 1152, 262 арк.
75. Там само, спр. 2120, 153 арк.
76. Там само.
77. Там само, спр. 2174, 264 арк.
78. Там само, оп. 1-о, спр. 1169, 242 арк.
79. Там само, оп. 2, спр. 1, 242 арк.

Вниманию читателя предлагаются малоизвестные страницы истории Черниговского педагогического института. Речь идет об изменениях в структуре факультетов и кафедр за почти 44-летнюю его деятельность.

Ключевые слова: Черниговский педагогический институт, структура факультетов, кафедр, управленческая структура.

Little known facts from the history of Chernihiv pedagogical institute are represented in the article. Structural changes within faculties and chairs during 44 year period are discussed. Key-words: Chernihiv pedagogical institute, faculty structure, chair, organizational structure.

M. Borovyk

The process of departments formation of Chernihiv State Pedagogical Institute (1954 – 1998).

A few reorganizations took place in the Chernihiv National Pedagogical Institute called in the name of T.H. Shevchenko, which has its rich history that lasts for almost 100 years. It was founded as an institute for teachers, then it was a pedagogical one for a short period of time. After that it was renamed to the institute of folk education and the institute of social education. Only in December 1954 the institute becomes a pedagogical one. During its existence many changes took place in its structural subdivisions, while new faculties appeared. However, this issue is not researched enough in any source of historical literature. That is why the purpose

of this article is to research the process of forming the structure of the faculties of Chernihiv Pedagogical Institute from the very beginning.

At the time of reorganization of Chernihiv teaching institute to the pedagogical one in 1954 – 1955, there were two faculties: the faculty of physics and mathematics and the faculty of language and literature. There were six departments. Two of them were in the faculty of physics and mathematics. there also were two departments in the faculty of language and literature: one for linguistics and the other for literature. Two departments were working for the whole institute. They were the department of pedagogics and psychology and department of Marxism-Leninism. There also were two additional sections of teachers: teachers of foreign languages and physical education, each of them had two teachers.

In March, 1998 6 faculties and 28 chairs were available: physics and mathematics faculty – chairs of Math Analysis, Mathematics and Information Technologies, Geometry, Physics, Theory of Physics and Astronomy, Pedagogics, Psychology and Methodology of Physics and Mathematics Teaching; Technological faculty with chairs of General Technical Disciplines, Basics of Material Engineering, Pedagogics, Psychology and Methodology of Teaching Ttechnologies; History faculty with chairs of History of Ukraine, History of Slavics, World history, Archeology and Folk studies, Pedagogics and Methodology of teaching History, Psychology, Philosophy and Social and Politic disciplines, English Philology; Physical Training faculty with chairs of Track and Field, Gymnastics, Sport and Sport Games, Biology of Physical Training and Sport; Primary Education faculty with chairs of Pedagogics, Psychology and Methodology of Primary education, Slavic Philology, Art, Music; Chemistry and Biology faculty with chairs of Chemistry and Biology. Moreover, there were 5 general institute chairs: Politics studying and Sociology, Philosophy and Social disciplines, Foreign languages, Physical training, Medicine and Healthcare.

Department structure of Chernihiv T.G. Shevchenko State Pedagogical Institute went through complicated formation process. Institute's administration performed staff's training, according to time period and school requirements – thus fully performed the aims for high professionals training.

